

contribution to Dutch historiography, for it studies the Dutch Atlantic from a different angle than the usual frame of imperialism and the WIC. With his emphasis on media, and an impressive use of diverse sources, Van Groesen not only casts new light on the history of Dutch Brazil, but also makes clear how the print media strongly influenced the interaction between the public and the authorities.

Isabel Casteels, University of Amsterdam

Walter Scheidel, *The Great Leveler. Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century*. (Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2017). 503 p. ISBN 9780691165028.

DOI: 10.18352/tseg.1012

Ongelijkheid in al zijn vormen en de oorzaken ervan staat momenteel in grote belangstelling, zowel in media en politiek als, al langer overigens, in de historische wetenschap. Die ongelijkheid is een constante in de geschiedenis van de moderne mensheid. Veel wetenschappers uit een veelvoud van disciplines houden zich bezig met de vraag waarom sommige landen en mensen (puissant) rijk zijn en waarom (veel) anderen straatarm. Voor de oorzaken is gewezen op natuurlijke omstandigheden, meest expliciet door Jared Diamond in *Guns, Germs and Steel*. Weer andere stellen dat ongelijkheid wordt veroorzaakt door een verschil in cultuur en religie. Dat debat zal voorlopig nog wel even worden voortgezet, zeker met de steeds dominantere rol van China op het wereld(handels)toneel.

Minstens zo interessant is echter de vraag of er iets aan die ongelijkheid gedaan kan worden. In de menselijke geschiedenis vallen immers periodes aan te wijzen waarin het verschil tussen arm en rijk significant verminderde, sommigen zouden het een 'feest van nivellering' noemen. Zover zal de historicus Walter Scheidel ongetwijfeld niet willen gaan. In zijn prachtige en diepgravende *The Great Leveler. Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century* wijst hij vier factoren aan – in zijn terminologie 'the Four Horsemen of leveling' – die ertoe leidden dat economische ongelijkheid sterk afnam, vooral omdat deze vooral schadelijk waren voor de positie van de top van de samenleving.

Het stemt de lezer wellicht droevig dat dit volgens Scheidel allemaal gewelddadige, met grote aantallen doden gepaard gaande, factoren zijn, namelijk: massale mobilisatie voor oorlog, systeem veranderende revoluties, het ineensstorten van staten en catastrofale epidemieën. Hoewel data soms slechts zeer beperkt beschikbaar zijn en Scheidel daarom soms noodgedwongen zijn toevlucht moet nemen tot speculaties of zeer algemene observaties, is zijn argumentatie zeer

overtuigend. Gelardeerd met persoonlijke getuigenissen en een werkelijk duizelingwekkende hoeveelheid feiten en kennis – zie bijvoorbeeld p. 72 – is dit ‘World History’ op zijn best, al was het maar omdat de auteur steeds verschillende werelddelen en periodes met elkaar vergelijkt. In de woorden van Scheidel: ‘Sometimes acting individually and sometimes in concert with one another, they produced outcomes that to contemporaries often seemed nothing short of apocalyptic. Hundreds of millions perished in their wake. And by the time the dust had settled, the gap between the haves and have-nots had shrunk, sometimes dramatically’ (p. 6).

Scheidel, die de ene na de andere mooie volzin produceert en daardoor zeer toegankelijk schrijft, wijst bijvoorbeeld op de gevolgen van de pest in de veertiende en zeker ook vijftiende eeuw, waarbij naar schatting, afhankelijk van welke regio gekozen wordt, ongeveer een derde tot de helft van de Europese bevolking om het leven kwam. Voor hen die deze epidemieën overleefden, nam de levensstandaard echter aanzienlijk toe en nam de ongelijkheid sterk af, al was dat, zo haast Scheidel zich steeds te zeggen, tijdelijk: ‘The [...] improvement in living standards of the laboring population was rooted in the suffering and premature death of tens of millions over the course of several generations’ (p. 304). De verminderde ongelijkheid ging, zo is de conclusie, duidelijk ten koste van een hoge prijs.

Dat gold zeker ook voor de Russische Revolutie en andere soortgelijke aardverschuivingen. Na de machtsovername door de bolsjewieken nam de economische ongelijkheid inderdaad sterk af, maar – opnieuw – tegen een enorme prijs: rond 1937 was ongeveer 93 procent van de landbouw gecollectiveerd, maar ‘more than half of the value of livestock was lost, as was a seventh of the total capital stocks [...] Maybe six million peasants starved to death’ (p. 219). Bovendien: ook nu bleven er uiteindelijk grote verschillen bestaan in de Sovjet-Unie, want, om met George Orwell te spreken, ‘all animals are equal, but some animals are more equal than others’.

De publicatie van Scheidels boek is goed getimed. Net als eerder Thomas Piketty wijst eerstgenoemde erop dat de economische ongelijkheid sinds de (late) jaren zeventig sterk toeneemt. Scheidel gebruikt daarvoor een prachtige metafoor: ‘In 2010, now fewer of them [billionaires, M.L.] had to pool their resources to offset the assets of the global other half, a turnout that would have required a small convoy of vehicles or filled up a typical Boeing 777 or Airbus A340’ (p. 1). Daarmee is vooralsnog een eind gekomen aan de nivellerende invloed van twee verwoestende wereldoorlogen met naar schatting 100 miljoen doden en, in het kielzog van de Tweede Wereldoorlog, de opbouw van een verzorgingsstaat met een progressief belastingstelsel: ‘Effective inequality both in the developed world and in the most populous developing countries of Asia had plunged to depths that had been unknown since the transfer to sedentism and food domestication of thousands of

years earlier' (p. 112). Die trend was ook zichtbaar in Nederland tijdens de Eerste en zeker de Tweede Wereldoorlog, toen het inkomen van de 0.01 procent van de hoogste inkomens met veertig procent daalde. Daar heeft Scheidel ongetwijfeld gelijk, al baseert hij zich op wat oudere literatuur.

Scheidel doet de ondertitel van zijn boek volledig recht. We lezen onder meer over het Romeinse Rijk en de Han-dynastie, het Byzantijnse Rijk en de islamitische wereld, maar ook over de Tweede Wereldoorlog. De enorme eruditie en hoeveelheid gepresenteerde data zijn soms overweldigend en soms wat al te gedetailleerd, maar Scheidel schrijft zo goed dat je door wilt blijven lezen. De auteur wijst erop dat we ons wat hem betreft nu eigenlijk in een redelijk 'normale' fase bevinden, namelijk een voortdurende accumulatie van kapitaal en concentratie van inkomen in de handen van een steeds kleinere groep. De economie mag het in Nederland dan nog zo goed doen, de lonen blijven daar nog steeds bij achter, waarbij de snelle flexibilisering van de arbeidsmarkt ongetwijfeld een grote rol speelt. De vraag is, hoe wat aan de toenemende economische ongelijkheid is te doen. Scheidel is somber gestemd, 'peaceful policy reform may well prove unequal to the growing challenges ahead [...] All of us who prize greater economic equality would do well to remember that with the rarest of exceptions, it was only ever brought forth in sorrow' (p. 444). Het is te hopen dat de boven ons gestelden met betere alternatieven op de proppen zullen weten te komen. Laat ze de lessen van Scheidels boek ter harte nemen.

Martijn Lak, De Haagse Hogeschool/Erasmus Universiteit Rotterdam